

Daniel Dăianu, 2 iunie 2020

Opinie solicitata de Hotnews¹

Iesirea din “Marea Inchidere”(Lockdown) si controverse ce o inconjoara

Astern aceste randuri fiind solicitat sa raspund la cateva intrebari privind “Marea inchidere” (shutdown/lockdown) si modul si ritmul de atenuare a restrictiilor . Textul acesta poate fi vazut ca urmare a altora² si cer ingaduita daca voi repeta ganduri exprimate deja. Sunt cateva chestiuni tratate: daca putea fi evitata “marea inchidere”(shutdown/lockdown); daca exista o disputa intre epidemiologi si medici, de o parte, si economisti, oameni de afaceri, de alta parte; cum are loc “iesirea” din acest lockdown.

Putea fi evitata “Marea Inchidere”?

Merita in primul rand sa ma refer la o intrebarea daca “Marea Inchidere” putea fi evitata, daca nu s-ar fi putut miza pe imunizarea colectiva, ca sa nu zic de turma (herd immunity). Merita spun, fiindca subzista aceasta intrebare. Este bine, in acest sens, sa ne amintim ca, de pilda, in Regatul Unit, s-a mers initial pe aceasta abordare. Dar, dupa o crestere rapida a deceselor si vazand reactiile publice, guvernul Boris Johnson a dat inapoi si a impus o varianta britanica a shutdown-ului. Reactia opiniei publice conteaza, mai ales intr-o democratie si mai cu seama cand este vorba despre o chestiune de viata si moarte. Si in SUA administratia Trump pare sa fi incercat la inceput o abordare sa zicem soft, poate si deoarece nu era suficient de clar ca va izbucni o pandemie. Dupa care s-a trecut la introducerea de restrictii, la distantare sociala/fizica, cu toate rezervele fatise ale presedintelui american si diferendele cu epidemiologi din preajma sa.

---

¹ Acest text nu angajează în mod necesar instituțiile cu care autorul este afiliat.

² “De aceasta data este intr-adevar altfel. Efectul shutdown”, 22 martie, a.c.”;Interviu Hotnews, 21 aprilie, a.c; “Repornirea economiilor”, 19 mai ai,a.c); sunt toate pe site-ul CF.

Ce vreau sa remarc este ca si guverne care pareau sa respinga inchiderea fie si partiala a economiilor, au fost nevoite in fata contagiozitatii virusului si numarului de decese, si, nu in cele din urma, avand in vedere reactii publice si avertismente ale epidemiologilor, sa dea inapoi. Cazul suedez are relevanta limitata intrucat si acolo s-a recurs la introducerea de reguli, incurajarea cetatenilor sa lucreze de acasa si sa respecte norme de distantare (ce au fost respectate in buna masura). Dar si acolo exista nemulțumire fata de numarul deceselor. In contrast, in Danemarca si alte tari nordice s-a recurs la un shutdown de mari proportii, iar numarul deceselor a fost considerabil mai mic (raportat la populatie)

Este un fapt constatat si acceptat, ca ingradirea epidemiei/pandemiei nu se poate realiza fara shutdown, fara inchidere, in lipsa normelor de distantare sociala/fizica. Sunt modele epidemiologice si de analiza economica ce intaresc aceasta concluzie³. Unde numarul victimelor a fost mai mic si am in vedere nu “tari de buzunar”, cu populatii foarte mici ca numar, a contat mult promptitudinea interventiei si capacitatea sistemelor medicale de a raspunde la acest soc teribil. Germania este un exemplu in Europa pentru sistemul public de sanatate, care a raspuns bine la suprasolicitare. Grecia, cu toate necazurile ei economice, a aratat un raspuns onorabil. In Asia, alaturi de Singapore si Coreea de Sud, este de reliefat Vietnamul (unde lockdown-ul a durat numai 3 saptamani), cu o populatie de aproape 100 milioane si cu un numar foarte mic de decese. In Asia, lectiile invatate din alte epidemii din ultimele decenii s-au revelat cu aceasta ocazie. Si Israel ofera un exemplu de bune practici. Dar sunt nu putine tari occidentale care au invatat mai putin din trecut si aceasta s-a vazut acum –poate si pentru ca epidemiile din ultimele decenii au fost mult mai putin simtite in Europa si peste Ocean.

Cheia pentru lamurirea acestor rezultate este oferita, in opinia mea, de interventia la timp a autoritatilor, capacitatea sistemelor medicale de a raspunde la o criza majora si aplicarea unor norme de distantare clare si care sunt

---

³ Vezi si Frederic Boissay, Daniel Rees su Phuricai Rungcharoenkitkul, “Dealing with Covid19: understanding the policy choices”, BIS Bulletin No 19, May 2020

respectate de cetateni –de remarcat capacitatea de testare, de tracing, de carantinare, etc.

Putea fi “închiderea” mai puțin severă. Depinde de condiții, de cât de la timp au fost introduse restricțiile, de respectarea lor de către cetățeni. Oricum, îmi este greu să cred că puteau fi lăuate să funcționeze liber incinte unde aglomerarea de persoane era mare – fie că este vorba de activități economice, sau de altă natură (sportive, culturale). Eu nu îmi pot imagina oameni stand la restaurant, sau într-o sală de spectacol indoors, când pandemia era/este în toi. Să nu uităm că recomandarea autorităților peste tot a fost de a rămâne în locuințe cât mai mult pe perioada lockdown-ului, de a evita contactele, tocmai din dorința de a reduce rata de infectare.

Ma încumet să afirm că, în România, având în vedere starea infrastructurii locale, sistemul medical pare să fi trecut (să treacă) un test foarte dificil relativ bine. Iar medicii și epidemiologii de la noi, toți cei care sunt pe acest front de luptă merită grațitudinea noastră.

Notez factorul **ingrijorare, chiar teama**, în algoritmul deciziilor de închidere. În martie, când spectrul pandemiei era tot mai amenințator, acest ingredient al deciziei atinsese cote foarte înalte peste tot. Se poate spune că medicii, epidemiologi au fost vocea cea mai influentă în decizii și nu întâmplător a fost așa --pandemiile fac parte din ceea ce numim riscuri extreme, existționale, cum este și schimbarea de climă. Prima de risc, că să folosesc o noțiune cu care operează economistii, finanțistii, era foarte înaltă atunci, la început, când efectele erau percepute ca potențialmente catastrofale. Aceasta prima a scăzut în timp, în pas cu îngrădirea epidemiei/pandemiei. Și a devenit în schimb proeminentă chestiunea deschiderii...redeschiderii economiilor, dar efectuată în mod gradual. Deci nu că și cum ai folosi o baghetă magică, prin care trezești brusc din adormire (...ca în povestea cu Frumoasa din pădurea adormită) economii, sau mai precis porțiuni mari din ele --întrucât sectoare întregi au continuat să funcționeze și în timpul Marelui Lockdown.

Epidemia pare să fie ținută sub control acum, la început de iunie, pe o pantă descendentă ca număr de infectări și număr de victime.

Exista o disputa epidemiologi vs economisti?

Exista mai degraba o discutie, nu necesarmente o disputa. Discutia este de asezat intr-un cadru de argumentatie adecvat. Fiindca orice medic, epidemiolog isi da seama ca nu poti combate virusul fara a avea resurse la dispozitie --nu numai rezerve, stocuri de materiale si echipament, mai ales daca ai de-a face cu o lupta de uzura. Si cei mai multi economisti accepta ca nu poti face abstractie de numarul de victime, de posibilitatea ca sisteme medicale sa fie coplecite, sa se prabuseasca literalmente, ca exista si un cost psihologic al unui numar mare de decese. Tot cum exista insa si un cost psihologic al inchiderii economiei, societatii...De aceea medicii, epidemiologi se intalnesc cu economisti in rationanemte, se poate ajunge la un numitor comun.

Dar rationamente de bun simt, de ambele parti, sunt invaluite de incertitudini foarte mari si de un amestec de date obiective. fapte si judecati subiective. Intre epidemiologi, de exemplu, exista aprecieri diferite privind ciclul pandemiei, chiar si cand circumstante locale pot reprezenta un factor explicativ major. Iar intre economisti exista abordari diferite. Incontestabil este insa ca, pentru societate/economie se poate vorbi de costuri de capital uman si fizic ce pot deveni devastatoare daca se depasesc praguri critice – de o parte si de alta. Adica, daca ai un numar foarte mare de decese, sau daca economia sufera un colaps. In ambele situatii, de depasire a unor praguri de suportabilitate/toleranta, se poate ajunge la o prabusire (breakdown) sociala, economica si psihologica –la anomii in lant. Ideea de extras este ca trebuie sa fie evitate extremele, chiar daca lucram cu mari imprecizii si incertitudini.

Nu intamplator am facut intr-un text anterior (Repornirea economiilor) analogia cu “indicatorul nefericirii”(misery index) al lui Okun, care aduce laolalta rata somajului cu rata inflatiei. Am incercat sa imaginez o functie ce combina costul in termeni de capital uman al epidemiei cu costul economic al inchiderii economice -- un cost agregat al pandemiei. Analiza nu este insa facila deoarece implica subiectivism, preferinte de apreciere “stiintifica” a situatiei. Pentru a arata ce am in vedere sugerez urmatorul exercitiu folosind tot indicatorul lui Okun. Daca acest indicator este $(m) = (u + i)$, unde (u) este rata somajului si (i) este rata

inflatiei, conteaza ce pret relativ se pune pe cele doua variabile. Unii economisti pot considera ca este bine ca inflatia sa fie cat mai mica, indiferent de circumstante, chiar daca exista controverse privind care ar fi rata naturala a somajului, sau rata ce nu conduce la accelerarea inflatiei (NAIRU- non accelerating inflation rate of unemployment) Tot cum alti economisti pot considera ca nu se poate tolera somaj foarte mare, ce ar distruge tesutul social. Adica se poate imagina ceva de genul $\min(m) = (xu + yi)$, unde $(x + y = 0)$, ce ar arata ca, cu cat este mai mic coeficientul (x) cu atat este mai preferabil un nivel scazut al inflatiei. Si invers, pentru alti economisti, un (x) mai mare (dar sub 1) ar pune pret mai mare pe un nivel scazut al somajului. In fond, si curba Philips, cu imperfectiunile cunoscute, are in vedere un trade-off intre somaj si inflatie.

Tot astfel se poate judeca costul pandemiei, cand vrei sa limitezi daunele: $\min C(C_s, C_e) = (x(C_s) + y(C_e))$, unde C_s este costul de capital uman provocat de epidemie, C_e ar fi costul economic al inchiderii, iar $(x + y = 0)$. Cei care pun mare pret pe costul economic propriu-zis al epidemiei/pandemiei, confera o valoare scazuta, mai aproape de (0) , lui (x) ; negationistii (cei care contesta relevanta epidemiei si a necesitatii unui lockdown) ar asocia lui (C_e) un coeficient (y) egal cu 1 si 0 lui (x) . Si invers, cei care pun pret mai mare pe victime umane ale pandemiei ar atribui coeficientului (x) o cifra mai apropiata de 1. Sunt de mentionat din nou cele doua praguri critice: pragul cand sistemul medical ar fi debordat de epidemie; si pragul de breakdown al unei inchideri prelungite a economiei -- adica C_s depinde de C_e si invers. Cele doua variabile nu sunt deci independente intre altele.

Schema prezentata mai inainte este o simplificare a ceea ce consider ca este marele trade-off in situatia de acum, cand trebuie sa fie urmarite doua deziderate ce pot, in anumite conditii, intra in conflict. Stiu ca suna cinic, chiar imoral ce afirm avand in vedere ca situatia ideala ar fi sa nu punem in balanta costuri de o parte si de alta a aliniamentelor. Dar o optimizare mai mult sau mai putin explicita a autoritatilor se face, sub constrangeri foarte mari -- de resurse si cunoastere, deoarece nici sfatul medical si nici analizele economice nu sunt suficient de precise si planeaza asupra lor multe incertitudini.

Pot fi observate accente diferite între protagoniștii dezbaterilor publice. Medicii, epidemiologii, subliniază pericolele ce privesc sănătatea publică și accentuează nevoia de reguli de distanțare fizică, nevoia de restricții pentru un o perioadă de timp (și acestea variabile), de-a lungul unui ciclu de evoluție a pandemiei, în timp ce nu puțini economiști reliefează costurile economice în creștere puternică ale unui lockdown prelungit. Iar mediul de afaceri este firesc să fie vocal. Dar și mediul de afaceri acceptă că trebuie să fie respectate norme de distanțare fizică, de protecție, până ce va fi învinsă această pandemie.

“Marea ieșire”(din Lockdown) nu este simplă, o linie dreaptă

Ieșirea nu este simplă, ca și cum s-ar produce un dezghet instantaneu, când există o cale sigură și dreaptă. Când ai pilde antemergatoare, ai repere ajutoare ce facilitează articularea măsurilor, evitarea unor erori. Poți să vorbești despre *copy-paste* în asemenea situații, dar de ce ar fi rău dacă măsurile sunt bune? Drept este însă că măsurile trebuie să fie adesea adaptate, calibrate și să nu fie contradictorii în aplicare. Măsurile trebuie să fie corelate și se poate gândi un grafic de relaxare a restricțiilor. Dar și graficul nu este nealterabil, deoarece nu poți prevedea totul. “Văzând și făcând” uneori, cum se spune într-o expresie populară, are sens.

Este esențial ca oamenii să respecte reguli de distanțare socială/fizică o perioadă de timp, până când se va considera că s-a câștigat acest război. Iar aici cuvânt greu de spus au medicii, epidemiologii, chiar dacă nu numai considerente de ordin sanitar/medical intră în adoptarea deciziilor strategice.

Peste tot în Europa se recurge la relaxarea restricțiilor; suntem într-o perioadă de ieșire din Marele Lockdown, ceea ce arată presiunea economică, nevoia de repornire a unor activități, care este tot mai mare.

Dar nu va fi simplu de revenit la nivelul anterior pandemiei fiindcă: lanțuri de producție sunt afectate; operează mari incertitudini, ceea ce diminuează înclinatia spre investiții productive; cererea redusă exprimă și o înclinatie de economisire mai mare; se acutizează conflicte comerciale și geopolitice; cresc

masiv datorii publice si private; sunt numeroase pierderi de locuri de munca ce nu vor fi recuperate, ceea ce va complica enorm situatia sociala --Raghuram Rajan vorbea recent de o "precarizare" sociala ingrijoratoare in lumea dezvoltata (interviu BBC, 29 mai a.c, la Hard Talk); este afectat PIB-ul potential, etc. Sa nu subestimam ca pandemia ca soc se suprapune pe mostenirea nefasta a crizei financiare izbucnite in 2008 existand si amenintarea schimbarilor de clima. Nu aiurea se vorbeste despre nevoia de a regandi modele de dezvoltare, de a face economiile (societatea) mai robuste la socuri adverse. Nu se va reveni la starea antepandemie in multe privinte.

Oricat ar incerca guverne si banci centrale sa sustina, stimuleze economiile, adesea cantaresc foarte mult conditii externe, mai ales intr-un spatiu economic integrat cum este UE si mai ales pentru state mici si mijlocii ca dimensiune. In Romania ne bucuram ca se "redeschid" economiile mari in Europa, dar daca grupuri precum Renault, Pirelli si altele anunta disponibilizari masive pe fondul reducerii comenzilor si disfunctiilor in lanturi de productie, mare lucru nu putem face acasa din acest punct de vedere. Mai cu seama ca deciziile nu se iau la unitatile de productie din Romania. Si nici nu pot comanda institutii publice din Romania zeci de mii de Duster si masini Ford produse la Craiova. Si se poate continua cu exemple de acest fel. Ca peste tot in Europa, sectorul HORECA este foarte sever afectat.

Mai trebuie spus ca tarile, economiile, au capacitati diferite de a atenua socul pandemiei. Aceasta se vede si in interiorul UE.

Este insa vizibila o iesire din "groapa" in multe economii europene. Si vom avea un trimestru 3 pe crestere in ansamblu fata de cel anterior. Daca epidemia va fi controlata in sezonul rece ce vine, revenirea economica va continua in mod semnificativ in 2021. Un factor decisiv pentru economii, societate, va fi gasirea unui tratament eficace, a unui vaccin, care ar stimula cresterea economica si ar da imbold inclinatiei spre investitii productive. Comparatia ce se face intre Covid19 si gripa are sens daca ne gandim ca oamenii si-au dezvoltat imunitate contra virusului gripal, ca exista tratamente contra gripei.

Din punct de vedere al calendarului, redeschiderea are loc cam in acelasi ritm in Europa; guvernele invata unele de la altele existand si experienta unor exemple premergatoare (pe alte meridiane); opereaza totodata recomandari ale OMS, ale Comisiei Europene, ale agentiei specializate a UE --ma refer la Centrul European pentru Prevenirea si Controlul Bolilor (European Centre for Disease Prevention and Control)⁴. Exista discutii si coordonare de masuri intre guverne prin intermediul mecanismelor UE; exsta concertare chiar daca nu este cum ar trebui. Dar exista si impulsuri ce izvoresc din conditii locale. De pilda, tarile sudice, care depind enorm de turism, cauta sa reduca cat mai mult din restrictii pentru aceasta industrie, sa le adapteze cerand totodata oamenilor sa respecte norme de conformare. Fiindca un numar inalt de decese printre turisti ar fi o imensa problema, pentru toti, nu numai pentru tarile care primesc turisti.

In Romania, programele de sustinere a economiei, de combatere a somajului tehnic, sunt de pus in relatie cu resursele disponibile, proprii si atrase, bani europeni si imprumutabili. Nu judec aici articularea concreta a unor programe, care a starnit discutii; exista loc de mai bine.

Este de facut distinctie intre 2020 si 2021, cand am putea sa folosim mai multe resurse europene, inclusiv din Planul european de redresare. Pana in 2021 insa, marea problema este finantarea economiei, care include si nevoile sectorului public. Dar si in 2020 o absorbtie cat mai buna a fondurilor europene ar ajuta finantarea economiei, diverse programe de atenuare a socului pandemiei.

Cresterea mare a deficitului in 2020, mult dincolo de deficitul consemnat in 2019, este inevitabila avand in vedere declinul economiei in acest an, impactul pandemiei. Esential este ca aceasta crestere a deficitului sa fie one-off, nu permanenta. Altminteri, pietele financiare nu vor ezita sa ne penalizeze drastic, sa ne retrogradeze ratingul suveran, cu efecte dintre cele mai rele...

Nu ne permitem finantarea unor programe de sustinere economica asa cum se face in tari puternice si ale caror banci centrale emit moneda de rezerva, sau in tari (ca Ungaria, Polonia, Cehia) ce aveau dezechilibre bugetare si balante

---

⁴ Ce ae correspondent in SUA in CDC (Center for Disease Control and Prevention)

externe ante-pandemie mult mai favorabile si care au economii mai robuste. Bani folositi trebuie sa fie bine tintiti. Statul roman nu poate fi un factotum!!

Sunt voci care cer ca BNR sa sustina programe ca in SUA si alte tari europene. BNR poate exercita functia de imprumutator de ultima instanta (lender of last resort), dar ea nu poate emite lei pe scara larga, cum fac Fed cu dolari si BCE cu euro. Cand ai dezechilibre mari, interne si externe, a inunda piata interna cu lichiditati este drumul catre pierzanie, catre destabilizarea propriei economii. Si una este sa suspenzi temporar reguli fiscale in UE pentru a combate pandemia, si altceva sa incerci sa monetizezi deficite in nestire intrucat intampini constrangeri la finantare pe piete. Reguli fiscale pot fi suspendate, dar nu legitati economice...

O relaxare excesivă a politicii monetare, in conditiile concrete de la noi, ar cauza un atac intern pe leu. "Imposibila trinitate", despre care invata studentii la economie, spune ca nu poți avea concomitent stabilitate a cursului, mișcări libere de capital și politică monetară autonomă; la cel puțin unul dintre cele trei obiective trebuie să se renunțe (cum este în zona euro). În economiile emergente, de aceea se practică flotarea controlată a cursului și se încearcă descurajarea capitalurilor speculative, inclusiv prin măsuri macroprudențiale. Cu atât mai mult un deficit bugetar mare si in crestere poate fi o lovitură letală pentru economie, mai ales când finanțarea bugetului este foarte dificila. Nu mai vorbesc ca ar ramane pe hartie, fiindca una este ce programezi si altceva ce poti finanta in realitate. Cehia si Polonia, cu care se fac comparatii privind reducerea ratelor de politica monetara ca mijloc de a sustine economia, au o alta situatie privind bugetul public si deficitele externe. Iar Bulgaria nu este un reper avand regim de consiliu monetar. BNR nu poate face vrajitorii!

Daca aruncam privirea spre viitor, in UE se vorbeste despre Planul de redresare de 750 miliarde euro ca o sansa de a regandi prioritati si mecanisme, de a face Uniunea mai puternica. Avem si noi, in Romania, nevoie de regândirea modelului de dezvoltare, care să pună accent pe robustețe, pe rădăcini autohtone mai viguroase în economie; să avem în vedere sanatatea populatiei si securitatea alimentară (ce nu se poate bizui prevalent pe importuri, mai ales când ai acasă un pământ bun), să nu ezităm să aplicăm măsuri de promovare a unor avantaje

competitive). Nu putem lăsa totul în grija Pieței Unice. Avem nevoie de o UE mai solidară, coezivă, dar trebuie să ne bazăm totodată mai mult pe forțe proprii; este o lecție a crizei financiare și a celei de acum.